

prille onderwijs- ervaringen

'HET KOMT WEL IN ORDE, JUF!'

Als derde in de rij beschrijft Carine Frielink haar eerste onderwijservaringen. Zij werkt sinds 1987 op scholengemeenschap Jerusalem, havo/vwo te Venray. Zij bekijkt haar eerste ervaringen met name vanuit de ordeproblematiek. Hoe belangrijk is orde voor de dagelijkse gang van zaken? Verandert je visie op orde in de loop van de tijd?

Studie

Toen ik na mijn eindexamen koos voor de studie Nederlands, wist ik nauwelijks waar ik aan begon. Een echt duidelijk beeld van wat de studie inhield, had ik niet. Laat staan dat ik wist wat ik er later mee zou kunnen.

In de loop van de studie werd me al snel duidelijk dat onderwijs een van de meest voor de hand liggende mogelijkheden was. Tijdens mijn stageperiode op een school voor mavo/havo-/vwo wilde ik ontdekken of onderwijs wel iets voor mij was.

Deze kennismaking met het lesgeven was positief. De gevreesde ordeproblemen deden zich niet voor. Achteraf bezien was het een hele veilige situatie. De 'echte' docent zat achter in de klas toezicht te houden, wat een kalmerende uitwerking op de leerlingen had. Verder had je dagen de tijd om de twee lessen, die je in een week moest geven, voor te bereiden. Een bewuste keuze voor het onderwijs had ik na deze stage echter nog niet gemaakt.

Ik schrok dan ook behoorlijk toen ik vlak voor de zomervakantie opgebeld werd met de vraag of ik voor een sollicitatiegesprek op een school wilde komen. Het leek me een goede ervaring voor later, dus ging ik. De schrik sloeg me om het hart toen ik hoorde dat ik vanaf 1 september zestien uur les kon gaan geven op SG Jerusalem voor vwo en havo in Venray. Ondanks het feit dat ik nog moest afstuderen, vond ik dat ik deze kans niet kon laten schieten. De vraag of ik überhaupt wel in het onderwijs wilde werken, kwam, gezien de slechte arbeidsperspectieven, niet meer ter sprake.

Vlak na mijn sollicitatiegesprek nam ik deel aan een paar vergaderingen op school. Ik kreeg de boekenlijsten en er werden afspraken gemaakt over de te behandelen stof. We zouden als basis *Taalgoed* gebruiken, een integrale methode waarin de meeste aspecten van het vak aan de orde komen. Daarnaast was er eigen materiaal met betrekking tot verhaalanalyse.

Toen ik de bestelde boeken in de vakantie

ging bekijken moest ik toch wel even slikken. Er stond veel literatuurgeschiedenis in, iets dat tijdens de studie wel behandeld werd, maar waar ik me nog maar weinig van kon herinneren. Verder zag ik termen als foutieve beknop- te bijzin, metonymia, prolepsis, analytische oordelen, en ik kwam erachter dat ik maar weinig wist van wat ik over een maand zou moeten gaan doceren. Omdat ik de vakantie nodig had om af te studeren, kon ik weinig tijd besteden aan het voorbereiden van de stof. Dit droeg niet bij aan mijn zelfvertrouwen. Gelukkig waren er ook onderdelen waar ik me (beter) in thuis voelde zoals verhaalanalyse, poëzie en literatuur. Tijdens de stage had ik me hier namelijk al behoorlijk in verdiept. Over de opzet van de lessen dacht ik nog nauwelijks na. Dit kwam mede doordat ik voor iedere klas een schema had gekregen, waarop precies stond welke stof er in een bepaalde week behandeld moest worden. Wel was ik vast van plan om met de leerlingen iets aan drama te gaan doen. Ik had op de universiteit een bijvak hierin gelopen en er leuke ideeën opgedaan. Hoe meer de eerste schooldag naderde, hoe groter mijn angsten en twijfels werden. In eerste instantie vroeg ik me af of ik het sowieso wel aan zou kunnen. Daarna kwamen meer concrete vragen naar boven: Hoe moet ik mezelf presenteren? Moet ik al direct met lesgeven beginnen? Hoe moet ik met de leerlingen omgaan? Etcetera. Constant was ik aan het plannen om maar niets fout te laten gaan. Adviezen van anderen hielpen niet veel: ik kon daar geen lijn in ontdekken. Al met al ging ik niet bepaald ontspannen de eerste lesdag tegemoet.

Het eerste jaar

De eerste dag

De school begint het schooljaar traditiegetrouw met een openingsmis. Omdat ik niet wist wat er van docenten verwacht werd, zat ik keurig om acht uur in de nog lege kerk. Na een kwartier kwamen de eerste leerlingen binnen, wat niet bijdroeg aan mijn zielerust. Constant kwam de vraag bij me op: Hoe hou ik straks in hemelsnaam deze meute in bedwang? De lessen verliepen die dag niet vlekkeloos. De leerlingen voelden waarschijnlijk aan dat ik

nervuus was en hadden weinig aandacht voor wat ik te vertellen had.

De eerste indruk die je maakt is heel belangrijk voor de sfeer in de klas het verdere jaar. Het feit dat ik jong, vrouw en onzeker was, maakte mijn start niet echt gemakkelijk.

Klassen

Mijn zestien lesuren waren verdeeld over vier klassen: twee 5-vwo's en twee 4-havo's. Dit had als grote voordeel dat ik maar twee niveaus hoefde voor te bereiden.

Er kleefde echter ook een aantal nadelen aan. De leerlingen in deze klassen zijn namelijk al tamelijk mondig. Dit kan natuurlijk heel erg leuk zijn. Je hoeft niet meer zo 'de juffrouw' uit te hangen en de gesprekken zijn gelijkwaardiger.

Van de andere kant is het vaak ook heel lastig. Ze laten zich niet meer met een kluitje in 't riet sturen en willen veel discussiëren over de gang van zaken in de klas. Zo heb ik met een aantal leerlingen in 5-vwo eindeloze gesprekken gevoerd over het wel of niet moeten maken van huiswerk. Deze leerlingen vonden dat ze hier zelf verantwoordelijk voor waren, ik vond en ondervond dat ze deze verantwoordelijkheid nog niet aan konden.

Zo hadden we bij ons op school bijvoorbeeld een 'leesmap'. De bedoeling was dat hierin aan het eind van het jaar tien boekverslagen zouden zitten van gelezen boeken. Ik heb veel strijd moeten leveren om iedere maand een boekverslag in die map te krijgen om zo te voorkomen dat ze in mei nog tien boeken moesten lezen en verslaan.

Veel leerlingen overschatten zichzelf en komen dan aan het einde van het jaar in de problemen, en dit wilde ik voorkomen. Daarnaast is het erg vervelend lesgeven als je bijvoorbeeld een tekst wilt gaan bespreken en de helft van de klas heeft hem, tegen de afspraak in, niet gelezen. Dan moet je op dat moment je planning veranderen, terwijl het programma in de voorexamenklassen toch al zo vol is. Daarom is huiswerk, zoals lezen van teksten, verhalen en boeken en het maken van oefeningen, in deze klassen een 'must'. In die zin valt er, naar mijn mening, dan ook niet over te discussiëren.

Er was ook een aantal (eigenwijze) leerlingen die niet geheel overtuigd waren van mijn kunnen. Een thema in een verhaal, de kern van een tekst, een empirisch oordeel; ik moest

ze steeds met zeer veel 'bewijzen' overtuigen. Natuurlijk is het prima als de leerlingen goed meedenken, maar in mijn geval was het meer zoiets van 'bewijs jij maar eens dat je 't kunt'. Ik moet toegeven dat ik met name in het begin ook niet altijd even zeker overkwam. Ik vond het af en toe moeilijk om me én op de klas én op de, toch wel pittige, stof te concentreren. Veel onderdelen, zoals luistervaardigheid, opstellen, samenvatten, tekstverklaren en verhaalanalyse, waren tijdens mijn studie niet of nauwelijks aan de orde geweest. Met name onderdelen waarbij je zelf veel moet vertellen en/of uitleggen, zoals literatuurschiedenis, kostten mij veel energie. Ook voelde ik mij er onzeker over of de lessen wel 'interessant' genoeg zouden zijn, want veel tijd om er echt iets leuks van te maken had ik niet. Van mijn voornemen om iets met drama te doen kwam dan ook weinig terecht. De leerlingen voelden mijn onzekerheid en stelden me af en toe goed op de proef door 'lastige' vragen te stellen. Ook het feit dat leerlingen aan het eind van het jaar genoeg bagage moesten hebben voor schoolonderzoeken en het examen legde een extra druk op de inhoud van de lessen en op de rust in de klas die ik nodig had om het programma af te krijgen. Mede hierdoor was ik van mening dat het in de klas zo stil mogelijk moest zijn. Ten slotte vond ik de leeftijd van deze leerlingen een hele moeilijke leeftijd. Moest ik ze als kinderen of als volwassenen beschouwen?

De dagelijkse praktijk

Tijdens mijn vakdidactische opleiding werd het begrip 'orde' zeer algemeen en theoretisch benaderd. Gedurende mijn stage ondervond ik geen ordeproblemen als zodanig. Met het grootste gemak deelde ik de vreselijkste straffen uit, zoals vele bladzijden laten overschrijven en naar de corrector sturen. Deze werden zonder tegensputteren uitgevoerd. In het eerste jaar vond ik dit straffen veel moeilijker. Bij ordeverstoringen vroeg ik me af of ik er zelf geen schuld aan had omdat ik niet streng genoeg optrad. Ik was dan ook voorzichtig in mijn straffen. Het gevolg hiervan was dat de onrust alleen maar toenam en ik uiteindelijk niet meer wist wat ik moest doen. Iemand naar de corrector sturen wilde ik niet, want ik vond dat ik de problemen zelf moest oplossen, en iets laten overschrijven vond ik

kinderachtig en nutteloos. Ik was totaal niet creatief in het verzinnen van 'goede' straffen. Daar komt ook nog eens bij: wie pik je eruit als iedereen kliert? Een consequente houding ten aanzien van orde, of wat daar voor door moest gaan, had ik niet.

Aan adviezen van collega's had ik weinig. Met goedbedoelde tips als: 'Hou ze strak, dan kun je na verloop van tijd de teugels laten vieren', was ik het volledig eens, alleen kon ik er in de klas niet mee uit de voeten.

Van opmerkingen als: 'Laat jij toe dat ze hun jas aanhouden in de klas?' werd ik enigszins onzeker en glorieuze verhalen over hoe fijn de klas, waar ik mee worstelde, wel niet was, maakten dat me de moed in de schoenen zonk.

Daartegenover stonden de fijne gesprekken die ik had met andere collega's. In de sectie, maar ook daarbuiten, kon ik altijd wel met iemand over mijn problemen praten. Dit zowel wat betreft vakinhoudelijke problemen, bijvoorbeeld hoe ik nu het beste een bepaalde tekst in de klas kon behandelen, als over problemen met een klas zelf: wat doe je met latkomers, met leerlingen die hun huiswerk niet afhebben, en dergelijke.

Heel veel steun heb ik gehad aan de gesprekken met een collega die gelijk met mij op 'Jerusalem' begonnen was. Na ieder trimester gingen we onder het genot van een flinke Boscche bol ervaringen uitwisselen. Ook zij had vaak momenten dat ze de klas niet meer helemaal in de hand had en voelde zich dan even onzeker als ik. Alleen al het feit dat ik een lotgenoot had maakte een heleboel goed.

In de loop van het jaar werd mij duidelijk dat je niet altijd moet proberen alle problemen zelf op te lossen, maar dat het vaak veel effectiever is om een leerling naar een corrector te sturen. Nu beseft ik dat ik daar zoveel moeite mee had omdat ik het als eigen falen zag, zo van 'ze kan het zelf niet dus laat ze een ander het rotwerk wel opknappen'.

Bij het doorsturen naar een corrector is het natuurlijk wel noodzakelijk dat er een goed functionerende schoolleiding achter je staat, dat er ook daadwerkelijk iets met die betreffende leerling gebeurt, want anders heeft dit doorsturen geen zin. Gelukkig was dit bij mij het geval. Als een leerling uit de klas gestuurd werd volgde er eerst een pittig gesprek en vaak moest hij/zij daarna minstens een uur het plein vegen of vuilnisbakken sjouwen.

Verder kon ik met de conrector zowel over problemen als over leuke dingen praten. Daarbij ging het over individuele leerlingen, klassen en algemene schoolzaken.

Het tweede jaar

De eerste dag

Mede door de opgedane ervaringen begon ik het tweede jaar zonder 'plankenkoorts' (en zonder openingsmis). De lessen verliepen prima. Hierbij speelde mee dat ik niet meer 'de nieuwe' was op school en dat ik al een aantal leerlingen kende.

Klassen

Naast het bekende 4-havo-niveau gaf ik nu ook les aan de brugklas en 6-vwo. Het lesgeven in de brugklas was een geheel nieuwe en leuke ervaring. Op de eerste plaats was het niveau niet zo hoog, waardoor ik wat zekerder voor de klas stond. Op de tweede plaats was het, zeker in het begin, niet moeilijk om orde te houden. De kersverse brugklassers beschouwden mij als een echte juf. Nu waren zij 'de nieuwen'.

Waar ik enigszins tegenop zag was het feit dat ik dit jaar twee examenklassen vwo had.

De dagelijkse praktijk

Na een jaar lesgeven had ik een iets duidelijker beeld over wat ik 'orde' vond. Het stoorde me niet meer als het niet helemaal stil was in de klas. Daarnaast vond ik het iets gemakkelijker om iemand te straffen als hij/zij in mijn ogen te ver ging. Ik was nog steeds niet goed in het verzinnen van 'leuke' straffen, maar hier zat ik nu niet meer zo mee. In de lagere leerjaren kon ik volstaan met schriftelijk strafwerk zoals het laten maken van een opstel, een tekst of een spellingsoefening, of het even laten afkoelelen op de gang. In de hogere klassen gaf ik op een andere manier straf omdat schriftelijk werk geen effect had. Het enige dat daar indruk maakte was het uit de klas sturen en het laten melden bij de conrector. Tot deze maatregelen ging ik over als mij het lesgeven onmogelijk werd gemaakt, men andere leerlingen van het werk hield of men meerdere malen zijn huiswerk niet af had. Verder durfde ik het ook aan om af en toe ook eens een andere werkvorm toe te passen in klassen waar ik me zeker voelde. Gaf ik in het eerste jaar bijna al-

leen frontaal les, in het tweede jaar liet ik de leerlingen soms in groepen aan opdrachten werken of deden we taalspelletjes.

Het orde houden in de brugklas ging in het begin vanzelf. De leerlingen waren zeer gevoelig voor 'strengheid' en dreigen met straf. Af en toe had ik zelfs de neiging om ze op te porren tot wat meer actie.

Na een tijdje, toen ze elkaar en de school wat beter kenden, voelde ik dat ik wat meer op moest gaan treden. Met name toen ik op een gegeven moment hoorde: 'Ze zegt wel dat ze straf geeft, maar ze doet het toch niet!' En dit werkelijk straffen werkte dan ook meteen. Dat de groepsgrootte een belangrijke invloed heeft op de rust in een klas is mij dit jaar duidelijk geworden in 4-havo. Lesgeven aan ééndertig leerlingen in een lokaal dat bestemd is voor dertig personen was erg vervelend. Ik was meer bezig met het tot de orde roepen van leerlingen dan met lesgeven.

Met 6-vwo ging het dit jaar niet echt naar wens. Ik vond dat je op dat niveau geen politie-agent zou moeten hoeven spelen en deed dit dan ook zo min mogelijk. Dit leidde er echter wel toe dat ze de opdrachten die ik gaf, zoals het thuis lezen van een tekst die dan in de klas samengevat zou moeten worden, niet uitvoerden. Een belangrijke rol hierbij speelde het feit dat ze het vak Nederlands over het algemeen niet belangrijk vonden en er dus in verhouding tot andere vakken weinig tijd aan besteedden. Bij deze andere vakken leerden de leerlingen tot aan het eindexamen nieuwe dingen en ging het voornamelijk om kennis. Dit terwijl het bij het vak Nederlands hoofdzakelijk om vaardigheden ging, zoals bijvoorbeeld samenvatten en tekstverklaren. De leerlingen hadden geen zin om hier energie in te steken want ze hadden het toch al zo vaak gedaan. Het oplossen van een wiskundesom bijvoorbeeld, gaf ze meer bevrediging.

De houding van deze 6-vwo-leerlingen viel me dus zwaar tegen. Van samen naar het examen toewerken merkte ik niets. Gelukkig hoorde ik van collega's dat de 6-vwo-leerlingen dit jaar wel uitzonderlijk passief en lui waren.

In tegenstelling tot de 6-vwo-leerlingen vonden de meeste brugklassers Nederlands één van de leukste vakken. Vroegen de leerlingen in de bovenbouw hoe lang een opstel minimaal moest zijn, in de brugklas vroegen ze hoe lang het opstel mocht zijn.

De balans

Als ik de balans opmaak van de afgelopen twee jaar op 'Jerusalem' dan stel ik vast dat ik zekerder geworden ben. Ik ben overtuigd van mijn eigen kunnen en niet meer zo bang om te falen.

Doordat in het tweede jaar het improviseren me gemakkelijker afging, kostten de lesvoorbereiding en -planning minder tijd dan in het eerste jaar.

Verder heb ik nu betere ideeën over hoe ik wil dat het er in de klas aan toe gaat. In het eerste jaar ging ik vooral op andermans ideeën af omdat ik zelf geen ervaring had met bepaalde situaties. Ik verbood de leerlingen bijvoorbeeld om in de klas te snoepen omdat dit bij een collega ook niet mocht. Eigenlijk had ik hier geen last van en er dus ook geen bezwaar tegen. Het afgelopen jaar heb ik meer mijn eigen idee gevolgd en het niet meer verboden. Het is me nu duidelijk geworden dat ik het eerste jaar zware klassen heb gehad. Het lesgeven aan een brugklas is plezieriger en gemakkelijker dan aan klassen uit de bovenbouw. Opvallend is het grote verschil in houding van de leerlingen, zeker ten aanzien van het vak Nederlands.

Ik heb me in het eerste jaar alleen maar beziggehouden met het lesgeven en aanverwante zaken. In het tweede jaar ben ik meer gaan nadenken over mijn positie op school en over de vraag of ik überhaupt wel in het onderwijs wil blijven werken. Als beginnend docent kost lesgeven namelijk enorm veel energie. De financiële vergoeding en de rechtspositie zijn echter erg slecht, zeker in vergelijking met de meeste collega's. Toch zou ik als men mij nu

zou vragen of ik voor een baan in het onderwijs zou voelen, met wat meer zekerheid 'ja' zeggen. Dit onder andere omdat het mij heel veel voldoening geeft om met jonge mensen te werken en ik het erg getroffen heb met mijn collega's en de school.

Waar ik nog steeds moeite mee heb is het straffen van leerlingen. Met name het uit handen geven van straffen. Het doorsturen van leerlingen naar de conrector gaat me moeilijk af. Maar toch is het, na hen vele malen gewaarschuwd te hebben, soms noodzakelijk. Dit om duidelijk te maken wanneer een leerling de grens van het toelaatbare heeft overschreden en om op dat moment de rust in de klas te herstellen.

Het is van groot belang dat je een *eigen* idee vormt over wat orde in de klas is. Voor mij is orde: op een prettige manier met een klas kunnen werken. Soms is hiervoor doodse stilte nodig en soms mag hierbij gepraat worden. Het gaat erom dat de leerlingen en ik niet gestoord worden in hun en mijn werk. Dit is natuurlijk een vage omschrijving van het begrip orde maar dat komt omdat orde meer een gevoel is dan een vast omlijnd iets. Dit gevoel kan bepaald worden door stemming, situatie, werkdruk, etcetera.

Als beginnend docent wordt het gevoel over of er al dan niet orde in de klas is sterk beïnvloed door wat anderen er van vinden. Uit alle adviezen moet je de voor jou bruikbare selecteren en zo je eigen stijl vinden.

Terugblikkend op de afgelopen twee jaar, vind ik dat ik mijn draai al redelijk heb gevonden. De ervaring zal me echter nog veel moeten leren!